

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo.stm@gov.fi

Viite: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta
Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/25888/2024

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto, VAV/22/2025

Vanhusasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin.

Vanhusasiavaltuutettu on tuonut vuosikertomuksissaan sekä kertomuksessaan eduskunnalle 2024 esille ikääntyneiden palveluiden, erityisesti kotihoidon ja ympärivuorokautisen palveluasumisen laskevan kattavuuden ja ikääntyneiden kokeman pulan näistä palveluista. Asiakkaat ovat palveluihin päästessään toimintakyvyltään huonokuntoisempia kuin aiemmin ja tarvitsevat runsaasti tukea sekä hoivaa. THL:n tuottamia tilastotietoja palveluiden tilanteesta täydentävät vanhusasiavaltuutetun saamat viestit, jotka kertovat, että kyse on ikääntyneiden aidosta vaikeudesta saada tarvittavia kotihoidon palveluita ja päästä ympärivuorokautisen hoidon piiriin oikea-aikaisesti.

Teknologia on osa tulevaisuuden vanhuspalveluita. Ikääntyneille on mahdollistettava teknologian tuomat hyödyt kuten muillekin ikäryhmille. Vanhusasiavaltuutettu kannattaakin teknologian hyödyntämisessä ikääntyneiden hoidossa silloin, kun sillä voidaan tukea ikääntyneen arkea, toimintakykyä ja hyvinvointia huomioiden ikääntyneen itsemääräämisoikeus, perus- ja ihmisoikeudet.

1. Teknologian määritelmää syytä tarkentaa

Yksi esityksen ongelmista liittyy teknologian määritelmään. Monien erilaisten teknologisten ratkaisujen niputtaminen samankaltaisen säädännön alle on ongelmallista. Esimerkiksi erilaiset kotiin asennettavat valvontalaitteet asettuvat hyvin erilaiseen asemaan suhteessa ihmisen yksityisyyden suojaan ja

itseään määräämisoikeuteen kuin vaikkapa liesivahti tai lääkeannostelija. Oma lukunsa ovat työntekijöiden työtä helpottavat teknologiat kuten toiminnanohjausjärjestelmät, jotka vaikuttavat välillisesti asiakkaiden hoidon laatuun. Teknologian käyttömahdollisuudet ja niihin liittyvät eettiset kysymykset ovat hyvin erilaisia riippuen toimintaympäristöstä, onko se esimerkiksi ympärivuorokautisen hoivan yksikkö vai asiakkaan yksityiskoti.

Teknologian määritelmää olisi hyvä täydentää ja ottaa siinä huomioon myös tällä hetkellä yleisessä käytössä olevat iäkkään ihmisen liikkumista ja muuta toimintaa rajoittavat teknologiat, kuten ihmisen tuoliin tai sänkyyn kiinnittävät tekniset välineet sekä hygieniahäälarit ja lähes jokaisessa yksikössä käytettävät ulko-ovien sähköiset lukitusjärjestelmät. Näiden käytöstä iäkkäiden hoidossa puuttuu edelleen lainsäädäntö, joka turvaisi iäkkään asiakkaan oikeudet (ns. IMO-laki). Sen vuoksi on erittäin tärkeää, että nyt valmisteilla olevalla lainsäädännöllä ei lisätä rajoittavien teknologioiden käyttöä vaan turvataan se, että rajoittavan välineen käyttö on viimesijainen keino iäkkään henkilön turvallisuuden ja muun hyvinvoinnin varmistamiseksi.

2. Ehdotettu 47 §: Asiakkaan suostumus ja itseään määräämisoikeus huomioitava teknologisten ratkaisujen käyttämisestä koskevassa lainsäädännössä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihoitolakia siten, että teknologisten ratkaisujen käyttäminen sosiaalihoitoon palveluissa olisi mahdollista asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen ja yhdenvertaisesti koko maassa.

THL:n Vanhuspalveluiden tila -seurannassa havaittiin, että nykyisellään vanhuspalveluissa on hyvin kirjavia käytäntöjä siitä, kysytäänkö asiakkaalta tai asukkaalta suostumus teknologian käyttöön. Vanhusasiavaltuutettu on tuonut esille tarpeen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden itseään määräämisoikeutta turvaavasta lainsäädännöstä. Itseään määräämisoikeuden edistämisestä tai rajoittamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa on tällä hetkellä niukasti lainsäädäntöä. Vanhusasiavaltuutettu näkee, että itseään määräämisoikeutta turvaava lainsäädäntö vahvistaisi myös tässä ehdotuksessa esitettyjen muutosten kuten asiakkaan suostumuksen ja turvallisuuden kysymysten arviointia ja toimeenpanoa.

Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ”Ammattilainen voi katsoa, että teknologinen ratkaisu soveltuisi asiakkaan palveluun eikä teknologisen ratkaisun käyttöönotto vaadi asiakkaan suostumusta”. Tätä on syytä täsmentää. Asiakkaan omalla mielipiteellä ja näkemyksillä tulisi olla ratkaiseva vaikutus siihen, mitä teknologiaa otetaan käyttöön. Teknologista ratkaisua ei voida ottaa käyttöön, mikäli asiakas vastustaa sen käyttöönottoa. Tämä koskee erityisesti erilaisia asiakkaan ja

asukkaan yksityisyyteen kajoavia teknologisia ratkaisuja. Tältäkin osin olisi tärkeää kyetä määrittelemään, minkälaisista teknologisista ratkaisuista on kyse.

3. Ehdotettu 48 §: Tekninen valvonta sosiaalihuollon yksiköissä

Hallituksen esityksessä sosiaalihuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä. Teknologisia ratkaisuja hyödynnetään ja teknistä valvontaa toteutetaan jo nykyisellään, joten on kannatettavaa, että tarkoituksena on luoda säännöspohja, jolla turvataan yksilön perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Vanhusasiavaltuutettu katsoo, että tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yleisissä tiloissa on perusteltua silloin, kun sillä voidaan parantaa asiakkaiden turvallisuutta, ennaltaehkäistä uhkaavia tilanteita ja parantaa henkilökunnan ajan kohdentamista asiakkaiden kohtaamiseen. Valvonnan on oltava perusteltua, rajattua ja valvottavien on oltava tietoisia valvonnasta. On tärkeä kyetä varmistamaan, että teknistä valvontaa ei käytetä korvaamaan puutteellisia henkilöstöresursseja. Pykälässä tulisi mainita, että teknisestä valvonnasta ilmoitetaan selvästi, jotta asukkaiden ja henkilökunnan lisäksi myös vierailijat tietävät valvonnasta.

4. Teknologian huomioiminen asiakassuunnitelman laatimisessa

Sosiaalihuoltolakia ja vanhuspalvelulakia ehdotetaan muutettavan siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa olisi arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla huomioiden, mitä sosiaalihuoltolain uudessa 47 §:ssä säädetään. Hyvinvointialueella olisi siis jatkossa velvollisuus arvioida teknologisten ratkaisujen hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa.

Esityksen mukaan teknologian mahdollisuudet vastata iäkkäiden asiakkaiden palvelutarpeisiin tulisi selvittää palvelutarpeiden arvioinnin yhteydessä. Koska teknologioita käytetään jo nykyisellään monipuolisesti, on perusteltua, että näistä käydään keskustelu jo palvelutarpeiden arvioinnin yhteydessä ja selvitetään ikääntyneen ihmisen ja hänen läheistensä kanta ja tarpeet näiden palveluiden osalta. Ikääntyneiden ympärivuorokautisen palveluasumisen ja kotihoidon asiakkaiden tilanteet ovat vaihtelevia ja vointi voi muuttua nopeastikin. On siis syytä huomioida, että tätä arviointia on päivitettävä riittävän usein.

Esityksessä todetaan, että hyödynnettävä teknologia ei edellytä erillistä suostumusta, sillä asiakkaan itsemääräämisoikeus ja osallistuminen toteutuvat jo voimassa olevan lain mukaan osana palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelman laatimista. Vanhusasiavaltuutettu on jo aikaisemmissa kannanotoissaan peräänkuuluttanut itsemääräämisoikeuden turvaavan lainsäädännön laatimista turvaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeutta. Tällainen lainsäädäntö vahvistaisi myös tämän esityksen tulkintoja vanhuspalveluiden asiakkaiden itsemääräämisoikeudesta.

Asiakkaalla täytyy olla myös tosiasiallinen mahdollisuus kieltäytyä teknologisesta ratkaisusta. Silloin palvelu on tarjottava jollain muulla tavalla huomioiden kuitenkin asiakas- ja potilasturvallisuus.

5. Asiakasmaksulain 10e §: Asiakasmaksun periminen turva- auttamispalvelusta osana kotihoitoa

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia ehdotetaan myös muutettavaksi. Laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä niissä tilanteissa, kun asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen sosiaalihuoltolain 47 §:ssä tarkoitettua teknologista ratkaisua. Muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa asiakasmaksun periminen turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa.

Esityksessä todetaan näin toimittavan jo tällä hetkellä, joten muutos ei vaikuta asiakkaiden maksuihin. Iäkkäiden kannalta olennaista on se, että he saavat tiedon siitä mitä kotihoitoon kuuluu ja mitä kotihoidon eri osien kustannukset ovat heille itselleen.

6. Teknologian huomioiminen ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksessa

Vanhuspalvelulakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa mahdollistettaisiin teknologian ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon silloin, kun niillä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Henkilöstömitoitusta arvioitaessa voitaisiin mitoitusta pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mikäli toimintayksikössä olisi käytössä teknologioita, joilla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä. Toteutuneen henkilöstömitoituksen olisi kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti.

Koska teknologian ja teknisen valvonnan käyttöön ottamisella voidaan alentaa henkilöstömitoitusta 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mutta ei kuitenkaan alittaa vaadittua 0,6 henkilöstömitoitusta, ehdotuksen tarpeenmukaisuus on kyseenalainen. Teknologiaa voidaan hyödyntää monipuolisesti, mutta lähtökohtaisesti henkilöstömitoituksen on perustuttava asiakkaiden tarpeisiin. Mikäli teknologialla voidaan vastata osaan asiakkaiden tarpeista ja näin ollen pienentää henkilöstömitoitusta, on kyseenalaista miksi tähän pitäisi luoda keinotekoinen raja. Vanhusasiavaltuutettu ei kannata vähimmäishenkilöstömitoituksen alentamista teknologioiden avulla.

Vaikka teknologiaa käyttämällä voitaisiin joissakin tilanteissa keskimäärin vähentää henkilöstömäärää, on huomioitava, että ympärivuorokautisen hoivan monisairaiden, hyvin iäkkäiden asukkaiden tilanteet vaihtelevat paljon viikosta tai päivästä toiseen. Esimerkiksi yöaikaan on välttämätöntä, että erityistilanteita varten hoivakodissa on riittävästi henkilökuntaa saatavilla. Monessa yksikössä on jo nykyisellään yksi yöhoitaja, josta on mahdoton enää karsia, vaikka teknologiaa olisikin käytössä. Myös yksikön koko tai toimitilojen rakenne voi vaikuttaa siihen, että yksikössä tarvitaan tavallista enemmän henkilökuntaa.

Teknologian lisäämisellä ei voida korvata täysin ihmiskontaktia ja kotona tarvittavaa henkilökohtaista apua. On myös hyvä huomata, että esimerkiksi automaattiset lääkeannostelijat saattavat lähettää virheilmoituksen tai lakata toimimasta esimerkiksi tietoliikennekatkojen yhteydessä. Kuten esityksessä todetaan, kotona käytettävien hoitoteknologioiden laajoissa häiriötilanteissa palveluntarjoajan tulee varmistaa turvallisuus fyysisten hoitokiertojen avulla, jotta asiakashoito ei vaarantuisi, eikä asiakkaat jäisi häiriötilanteissa yksin. Tällaisten tilanteiden varalta on varmistettava, että henkilöstöä on riittävästi, ja työntekijöiden työlialle on mahdollista lisätä tällaisia ylimääräisiä tarkastuskäyntejä. Myös arvioidussa säästöpotentiaalissa on huomioitava, että osa etäkäynneistä täytyy ajoittain muuttaa tavalliseksi käynneiksi.

On tärkeää seurata sitä, miten mahdollinen teknologian vapauttama hoitajien aika yksikössä käytetään. Iäkkäiden palveluissa on tunnistettu kehittämiskohteita (esim. ulkoilu), joihin vapautuva aika tulisi käyttää ensisijaisesti mitoituksen alentamisen sijaan. THL:n arviointitutkimuksessa raportoitiin heikko mutta johdonmukainen signaali siitä, että mikäli teknologian käyttö yksikössä vähentää asiakkaan hoitajalta saamaa huomiota ja aikaa, asiakkaat voivat kokea tämän kielteisesti. Sosiaalisen vuorovaikutuksen väheneminen voi ilmetä levottomuutena ja psykososiaalisen hyvinvoinnin heikentymisenä. Tästä näkökulmasta katsottuna teknologian käyttö voi vähentää palvelujen vaikuttavuutta.

7. Lopuksi

Esityksen säästöpotentiaalia arvioitaessa ei ole huomioitu kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan asukkaiden kasvavia palvelutarpeita. Vanhuspalveluiden piiriin pääsevilla ikääntyneillä on viime aikoina ollut aiempaa heikentyneempi kognitiivinen ja sosiaalinen toimintakyky (Aaltonen ym. 2025). Ympärivuorokautisen hoivan asukkaiden ollessa yhä heikompikuntoisia, ei voida olettaa, että henkilöstömäärää voidaan merkittävästi alentaa, vaan teknologian tuomat hyödyt voivat myös kuittaantua kasvavilla palvelutarpeilla ilman vaikutusta henkilöstömitoitukseen. Mikäli teknologian käyttö huomioidaan henkilöstömitoituksen laskemisessa, on varmistettava, että henkilöstömitoitus vastaa ensisijaisesti asiakkaiden palvelujen tarvetta. Mitoitusta voidaan teknologian avulla laskea ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa asiakkaiden tarpeet sen aidosti mahdollistavat.

Myös kotihoidossa etäkäynnit voivat asiakkaiden tarpeiden kasvaessa lisääntyä jo nykyisellään olevien käyntien lisänä. Kotihoidon käyntimäärä voi siis kokonaisuudessaan kasvaa, kun asiakkaan tarpeet kasvavat. THL:n seurantietojen mukaan kotihoidon asiakkaat tarvitsevat aikaisempaa enemmän apua ja hoitoa.

Esitysluonnoksessa kuitenkin todetaan, että kotihoidon etäkäyntejä lisäämällä voidaan säästää 16,2 miljoonaa euroa. THL:n kotihoidon riittävyyden seurannan mukaan vain noin puolet yksiköistä pystyi tuottamaan asiakkaille vähintään suunnitellun määrän palvelutunteja. Palveluihin tarvittaisiin siis monilla alueilla nykyistä enemmän resursseja. Etähoidolla voidaan korvata perinteisiä käyntejä vain tiettyyn rajaan asti. Varsin vähän tiedetään siitä, kenelle etäkäynnit sopivat ja miten ne vaikuttavat iäkkäiden asiakkaiden hyvinvointiin verrattuna kotikäynteihin. Teknologioiden hyödyntäminen myös vaatii investointeja ja henkilöstön ja asiakkaiden osaamiseen panostamista. Voidaan siis kysyä, syntykö muutoksesta todellista säästöä. Jos etähoidon lisäämisen kannustimet ovat liian suuret, on vaara, että sitä järjestetään myös henkilöille, jotka eivät siitä hyödy.

Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että laadittaisiin kansallinen strategia teknologian hyödyntämiseksi ikääntyneiden hoidossa. Strategian yhteydessä olisi hyvä käydä julkinen keskustelu siitä, mikä merkitys teknologioilla on ikääntyneiden laadukkaalle ja vaikuttavalle hoidolle ja iäkkäiden hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämisessä. Näin ollen olisi mahdollisuus avata keskustelu myös muun muassa järjestöjen, säätiöiden ja kuntien mahdollisuuksista tukea vanhuspalveluiden ja erityisesti kotihoidon ja yhteisöllisen asumisen asiakkaiden hyvinvointia ja toimintakykyä myös teknologiavälitteisesti. Ilman nykyistä selvästi systemaattisempaa iäkkäiden toimintakyvyn edistämistä ei pystytäkään hillitsemään iäkkäiden palveluiden tarpeen erittäin nopeaa kasvua. Sen vuoksi on erittäin tärkeää, että teknologioita hyödynnetään toimintakyvyltään jo jonkin verran heikentyneiden iäkkäiden toimintakyvyn kohentamiseen ja ylläpitämiseen.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa teknologian käyttöä hyvänä apuvälineenä ikääntyneiden palveluissa. Teknologian avulla on mahdollista parantaa hoidon

laatua ja kohdentaa työntekijöiden aikaa paremmin asiakastyöhön. Olennaisinta on, että teknologian hyödyntäminen vanhuspalveluissa perustuu ensisijaisesti ikääntyneiden ihmisten tarpeisiin.

Helsingissä, 5.6.2025

Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo
Erityisasiantuntija Vilhelmiina Lehto-Niskala
Erityisasiantuntija Marjut Vuorela

Lähteet

Saana Saske, Kim Josefsson, Timo Karttunen, Jesse Sorvali (2024)
Vanhuspalvelujen tila 2023: Kotihoidon asiakkaille suunniteltu palvelutuntien määrä toteutuu puolessa yksiköistä. Tilastoraportti 16/2024

Mari Aaltonen, Johanna Edgren, Rauha Heikkilä, Kim Josefsson & Katja Ilmarinen.
Ikääntyneiden palvelut. Teoksessa Tilannekuvia hyvinvointialueilta. THL raportti 3/2025

Alastalo ym. Teknologioiden käytön huomioiminen ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksessa. THL työpaperi 10/2025

THL 2024. Kehittyvät iäkkäiden palvelut Suomessa Vanhuspalvelujen tila - seurannan tuloksia 2023. THL raportti 5/2024

